

УДК 811.161.2'28'373.21

СУЧАСНА ОРОНІМІЯ НАДДНІСТРЯНСЬКОГО СЕЛА СТРИГАНЦІ ТА ЙОГО ОКОЛИЦЬ

Любов ОСТАШ

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
кафедра слов'янської філології,
вул. Університетська, 1, Львів, Україна, 79000,
e-mail: ostash.lubov@ukr.net*

Сучасна оронімія села Стриганці і його околиць базується на народній географічній лексиці. Гори, які оточують село, мають власні назви, утворені лексико-семантичним способом від апелютивів, які функціонують або в українській літературній мові, або в діалектному мовленні: *Горá, Зб́іч, Серéдний Горб, Стінка, Скалá*.

Ключові слова: власна назва, оронім, орооб'єкт, мікротопонім, гора, наддністрянський діалект.

Село Стриганці Тисменицького району Івано-Франківської області розташоване в 30-ти кілометрах на північний схід від обласного центру – м. Івано-Франківська. Населення – 972 ос. Площа – 13,97 кв. км. Основна його частина міститься на обширній долині правого берега Дністра, на відстані 2–3 кілометрів від самої ріки. Безпосередньо на правому і лівому берегах Дністра знаходиться сусіднє село Дóвге. Менша частина Стриганець (кутки *Підгорá, Грані́ця*, діал. *Грані́ці*, частково – *Сокові́ця*, діал. *Сокові́ці*) прилягають до гір або знаходяться на певному підвищенні: *Підгорá* – під *Стінкою*, частина *Сокові́ці* – під *Гіркою*, *Грані́ця* являє собою пагорок із поступовим підвищенням у напрямку села Рóшнів, по цьому підвищенні проходить гостинець до села Рóшнів і далі – через села Юрківку, Милування, Вільшаницю до села Клубівці, де *Роздорі́жжя* (діал. *Роздорі́жі*), а там – центральна дорога до Тисмениці та обласного центру.

Отже, гори є невід'ємною частиною господарської діяльності стриганчан, їм увесь час доводилося і доводиться враховувати особливості рельєфу. Наприклад, на плато гір, назви яких аналізуватимемо нижче, знаходяться найродючіші землі, і тому розрізняють, де в кого яке поле (а тепер, коли розвалився місцевий колгосп, селяни мають по кілька наділів (паїв), один із яких може бути на горі, інший – у долині). Переважна більшість мікротопонімів прямо почерпнута з місцевої діалектної апелютивної лексики. Ось перелік власних назв лісів і полів, які містяться *На Горі́* і *На Доли́ні*. На горах знаходяться: ліси – *Під Сна́ськов* (=літ. *Під Сна́ською*), *Куні́цька па́сіка*, *Стінкі́*, *Па́нська*, *Осташі́вка* (від прізвища) (ліс, пасовисько і луг); поля – *Копані́*, *Надсані́ська*, *Підвише́нькі*, *Заболо́тні*, *Кру́глики*, *Хрестові́*, *Надстіно́шні* (від назви гори *Стінка*), *Вівні́шні*, *Великі́ до Сторча́ків*, *Сторча́кі*, *До Куні́цької па́сіки*, *До́вгий лан*, *Криві́й лан*, *Гу́нишні*, *Хрестові́* (по

© Осташ Любов, 2012

другий бік дороги). Долина села: поля – *Потокові, Ліскові, Горбові, Горбовеньки, Потоковий лан, Довська долина* (прикметник від назви сусіднього села *Довге*), *Малий луг, Фальчі, Рошнівська долина* (прикметник від назви сусіднього села *Рошнів*), *Підмогівошні* (від *Могівки*), *Підшквирішні* (від *Шквєриш*), *Сінóжіть, Дєрніщи, Помірки, Мочівні, Криві Залáгодівські, Довгі Залáгодівські, Губáр, Зарудки, Костільники, Дубовий міст, Могівки*.

Земельні ділянки *На Доліні*, як і присадибні ділянки у господарів, що мешкають ближче до Дністра, під час великих повеней (як це було, наприклад, у 1968, 2008 роках) можуть бути підтоплені водою, і врожай може пропасти. Якщо мова йде про земельну ділянку, і не потрібно у розмові уточнювати її місцезрозташування, то в розмові окреслюють загалом: *Я сєго рóку бóльбу посадив На Горі* або *Я сєго рóку На Доліні посіяв лишє буракі*. Однак проблеми з господарюванням *На Горі* все ж виникають, і пов'язані вони передусім з крутизною місцевих доріг (особливо крута дорога на *Стінку*), оскільки з'їжджати восени з урожаєм не так уже й безпечно. Якщо це навантажений сіном чи іншою сільськогосподарською продукцією віз, то доводиться ланцюгом прив'язувати до основи воза одне з коліс, щоб воно не крutilося, а лише ковзало по дорозі.

На сучасних картах переважно вказують висоту лише однієї із стриганецьких гір – 320 м [3]. Якщо порівняти висоту вказаних навколишніх гір в околицях ближчих і дальших сіл (332 м над р.м. в околицях Вільшаниці, 340 в околицях Клубовець, 304 в околицях Маріямполь, 352 в околицях Братишева тощо [5]), то стриганецькі гори перебувають у тому ж діапазоні – від 300 до 330 м: ще у 1890 році “*Słownik geograficzny Królestwa polskiego...*” подавав висоту стриганецького *Серédного Гóрба* 320 м, а сусідньої з ним гори (очевидно, тієї, де тепер знаходиться грабовий ліс *Гай*) – 327 м [7, с. 427]. Орієнтовно такої ж висоти і *Стінка*, яка межує із *Серédним Гóрбом* з другого боку, нависає довгою кручею над Стриганцями і тягнеться потім далі в напрямку *Дóвгого*.

Кожна із гір, які довгою смугою оточують село і які інколи об'єднують назвою *На Горі*, має свою окрему власну назву. На їх розгляді ми і зупинимося докладніше.

Білі Берегі. Марáмпільська горá. Поза межами села перед очима жителів Стриганець, якщо вони піднімуться на будь-який свій пагорб, видніється протилежний берег Дністра, який стриганчани називають *Білі Берегі*. Це високий стрімкий лівий берег Дністра, який простягнувся від с. Маріямполь (у 2003–2004 рр. за ініціативи сільської ради була відновлена саме ця давня назва) до с. *Дóвгого*. Діалектна стриганецька назва цього населеного пункту – *Марáмпіль*. Назва *Білі Берегі* мотивована білим кольором тих порід, які виходять назовні. Слід сказати, що в околицях Маріямполь (як і Стриганець та навколишніх сіл) багато родовищ вапняків, кременю, алебастру, які у Маріямполі почали активно розробляти у 20-х рр. XIX ст. Лексема *бєріг* активно вживається у мовленні стриганчан і як апелюватив (беріг річки), і як ще один мікротопонім: це власна назва місцевості по обидва боки того відрізка річки Коростільної (правої притоки Дністра), який знаходиться в межах села Стриганці. Пор.: *Колісь жінкі ходіли прáти шмáті в Бєріг*.

Висота гір в околицях Маріямполь (304 м над р.м. [5]) віддавна використовувалася в оборонних цілях. У 1691 р. польський король передав зруйноване містечко Белзецьких *Божий Видок-Вовчків* краківському каштелянові, великому коронному гетьманові Станіславу Яну Яблоновському (1634–1702) і надав йому привілей на закладення тут фортеці. Замок виріс на місці сторожової вежі міста Вовчкова, неподалік від давнього поселення Чортополь – на високому пагорбі над крутими схилами лівого берега Дністра. Це високі кручі, де майже прямовисні береги ріки з двох сторін утворювали неприступний бастион [4]. Цю гору стриганчани називають *Марімпільська гора* або *Гора в Марімполи*.

Правий берег Дністра – низький, пологий. Тому від повеней сс. Довге і Стриганці захищають кілька валів. По одному з них (насипаний у 20-х роках ХХ ст.) проходить дорога, яка з'єднує с. Стриганці із с. Довге. Однак проблемою правобережної частини села Довгого є те, що навіть коли повинь не виліється через дамби і вали, у частині села (з боку Стриганець) на поверхню тоді можуть виступити підґрунтові води, які потім сходять повільно і завдають шкоди жителям.

Гай. Власна назва *Гай* стосується передусім грабового лісу, який розташований поруч *Серédного Горба*. Він росте на схилі і на верху гори, яка відділена від *Серédного Горба* глибоким кам'янистим урвищем, хоча там далі, на плато, *Серédний Горб* і ця безіменна гора з'єднуються між собою. Із-за цього, власне, і незрозуміло, чи це окрема гора, чи вона є частиною *Серédного Горба*. З другого боку цю гору і *Гірку* розділяє довгий, зарослий лісом провал, і тільки на південному сході, де провал закінчується, і дорога, яка йде схилом *Гірки*, виходить на верх (за *Рогаткою*, де починаються стриганецькі і рошнівські поля і ліси), *Серédний Горб*, безіменна гора і *Гірка* з'єднуються в один масив.

Оця невизначеність статусу гори (окрема гора чи частина *Серédного Горба*), помітна й у формулюваннях дослідників кінця ХІХ століття. “Słownik geograficzny Królestwa polskiego...” окреслює цю місцевість так: “На сході підноситься *Серédний горб* до 320 м. На південному сході лежить “*Pilipin Haj*” (очевидно, сучасний *Гай* – Л.О.) з лісовою сторожкою і ліс “*Krakmaw*” (назва не збереглася – Л.О.) з пагорбом 327 м” [7, с. 427]. Отже, назва *Гай* служить і для назви лісу, і для просторової орієнтації.

Гірка. Це гора, яка розташована з правого боку дороги, яка тягнеться на схід у поля і ліси. Біля Стриганець ця дорога відділяє *Гірку* від *Серédного Горба* і *Гаю*. На високому пагорбі (своєрідному підніжжі гори) розташована старовинна дерев'яна церква (зараз завершується будівництво нової церкви), також сільський цвинтар. Вище знаходиться вершина гори, яка довгим і широким пасмом тягнеться в напрямку до Рошнева.

Назва *Гірка*, зменш. від *гора* ‘підвищення’, у східнослов'янському ономастиконі досить поширена. Це і народна географічна лексика, і мікротопоніми, і ойконіми. Наприклад, на території Кіровоградської області **гірка** – це: 1. Гора, горб, підвищення. 2. Схил невеликої гори, горба, підвищення [2, с. 56]. На Волині знаходимо ойконіми *Гірка Полонка*, *Гірки*. Як зазначає В.П. Шульгач, за матеріалами М. Фасмера, у межах Східної Славії було відомо 341 аналогічне

найменування [6, с. 32]. На території Івано-Франківщини відомі ще 5 оронімів *Гірка* [1, с. 70].

Зараз вершина *Гірки* та її схили з боку Стриганець голі, не зарослі лісом. Вони використовуються як пасовисько. Хоча ще у передвоєнні роки на ній виростав ліс, який мав промислове значення. За спогадами старожилів, приїжджали навіть голландські купці, щоб купити сосни для будівництва кораблів, однак ліс виявився ще замолодим. Ліси (переважно соснина) на стриганецькій *Гірці* вирубали під час Другої світової війни і після неї місцеві жителі і мешканці з навколишніх сіл для будівництва своїх осель.

Збіч. *Збіч* являє собою високий схил, який розташований на території самого села і тягнеться півколом із заходу на схід майже від початку гори, на якій міститься стриганецький ліс *Шквєриш* до дороги (гостинця), що з'єднує Стриганці з Рошневом. Схил місцями дуже крутий і порослий лісом. Унизу, під ним – присадибні ділянки стриганчан. На своєму верху він починає своєїрідну терасу, яка поступово підвищується на південь у напрямку рошнівських горбів. На цій терасі також розташовані садиби і присадибні ділянки стриганчан (охоплюють частину кутка *Селб* і кутка *Граніця*). Власна назва утворилася від діалектного апелятива *збіч* 'схил'. Ця лексема у народній географічній лексиці у тому чи іншому фонетичному або словотвірному оформленні фіксується і в інших регіонах України, пор., наприклад *зб'чя* 'схил гори' у Кіровоградській області [2, с. 83].

Марампільська гора див. Білі Береги.

Середний Горб. Назва цієї гори відома віддавна. Вона згадується ще з кінця XIX століття [7, с. 427]. Протягом другої половини XX ст. верх *Середного Горба*, який нависає над селом, – це переважно пасовисько, хоча далі, вглиб по плато, його намагалися розорювати під сільськогосподарські культури. Зараз по краю він заростає лісом. У кінці 60-х – протягом 70-х років XX ст. під *Середнім Горбом* функціонувала цегельня (діал. *цигольні*), яку організував стриганецький колгосп. Внаслідок цього нижня частина *Середного Горба* частково пошкоджена.

Назва *Середний Горб* утворена шляхом лексикалізації та онімізації словосполучення, у якому опорним компонентом є апелятив *горб*, а атрибутивним означенням – прикметник *середний* (діал. *середний* 'середній'), що вказує на місцезнаходження гори стосовно інших орооб'єктів [1, с. 267].

Скала. *Скала* – це частина гори *Стінка*. Вона розташована поблизу вулиці *Малі Царинка* і являє собою прямовисну кам'яну стіну під верхом пагорбу. Нижче, при спуску в долину вона також крута, але не така прямовисна, як вверху. *Скала* давала стриганчанам пряму вигоду: це була каменоломня. Десь до початку 70-х років XX століття у *Скалі* видобували камінь для спорудження будинків у селі. Господар, який планував будувати хату чи стайню, із чоловіками-родичами (або найманими за гроші робітниками-односельчанами) *йшов у Скалу лупати камінь*. Видовбані з допомогою молотів, залізних ломів та іншого знаряддя каменюки різних розмірів скидали з-під верху гори, вони скочувалися по схилі і зупинялися аж унизу. Потім при потребі їх роздрібнювали і надавали потрібної для будівництва форми. Із розвитком виробництва цегли у навколишніх населених пунктах (зрештою, у минулому кілька років і під *Середнім Горбом* функціонувала цегельня місцевого

колгоспу) лупати камінь перестали, усі будинки у селі вже будують із цегли. Навколо *Скалі* зараз уже все заросло лісом, тільки де-не-де видніється біле каміння. Назва утворена семантичним способом від діалектного апелятива *скалá* ‘скеля; крутий прямовисний берег’. На території Івано-Франківської області існує ще кілька орооб’єктів із назвами, що містять у своєму складі лексему *скалá* [1, с. 272–274].

Стінка. *Стінка* є горою, яка досить довгим масивом тягнеться аж до Дністра. Край цієї гори з боку Стриганець у багатьох місцях прямовисний. За переказами, Дністер у давнину протікав саме попід *Стінку*, а вже потім поступово його русло пересувалося долиною у протилежний бік (де зараз *Білі Береги*). У 60-х роках ХХ ст. стрімкий схил *Стінки* на території Стриганець був переважно голим, не зарослим лісом. На вершині гори починається і тягнеться далі, углиб від села, плоска поверхня з родючими ґрунтами. Колгосп розорював ці землі під сільськогосподарські культури (переважно там росла кукурудза) майже до самого краю, до урвища. Залишалася невелика смуга, де селяни й випасали свою (не колгоспну) худобу, оскільки в ті часи з пасовиськами для індивідуального випасу худоби, із-за утисків колгоспного керівництва, було дуже скрутно. Тепер ситуація змінилася: на території цих ґрунтів розташовані земельні наділи стриганчан, а стрімкий схил і значна частина території поблизу схилу заросли густим, високим лісом.

Власна назва утворена семантичним шляхом від апелятива *стінка* ‘крутий схил гори; крутий прямовисний берег; стрімка гора, круча, обрив’. На території Івано-Франківщини наявні ще 7 оронімів із такою назвою [1, с. 287–288].

Шквєриш. *Шквєриш*, як і *Гай*, це передусім назва лісу. Його особливістю є те, що він розташований на південному заході села на горі, яка є частиною довгого пасма, що тягнеться на захід попри село Побережжя до села Ганусівка. Окремої назви у стриганчан ця гора не має, можливо, тому, що на її плато знаходяться поля уже інших сіл, зокрема, Рошнева, а стриганчани користають лише з лісу. Ліс інтенсивніше використовувався раніше, коли потрібні були дрова на зиму або будівельний матеріал. Тепер у селі проведено стаціонарний газ, а будівельний матеріал можна вільно закупити у відповідних фірм та організацій. Отже, власна назва лісу *Шквєриш* одночасно окреслює для мешканців Стриганець і місцезнаходження гори, на якій він розташований, але не є оронімом. У цьому сенсі його функція така ж, як власної назви лісу *Гай* – називати ліс та окреслювати місцезнаходження гори у мовленні місцевих мешканців, однак сам орооб’єкт не називати.

На даному етапі дослідження встановити походження та етимологію топоніма *Шквєриш* нам не вдалося.

Отже, місцеві орооб’єкти активно включені у господарську діяльність людей. Особливість географічного розташування села і сільськогосподарських угідь полягає в тому, що частина їх розташована в долині Дністра, а частина – на вершинах навколишніх гір, які на певній відстані від села утворюють єдине плато, що тягнеться на схід від села у напрямку Дністра. Тому у розмовному мовленні вживають і узагальнюючі назви (*На Горі*, *На Долині*), і конкретні стосовно кожної окремої гори (на *Стінці*, на *Серєдному Гóрбі*, на *Гірці*, над *Збочєм*). Сучасна

оронімія села Стриганці і його околиць (у мовленні стриганчан) базується на народній географічній лексиці. Гори, які оточують село і біля підніжжя яких воно частково також розташоване, мають власні назви, утворені лексико-семантичним способом від апелятивів, які функціонують або в українській літературній мові, або в діалектному мовленні: *Горá, Збіч, Серéдний Горб, Стінка, Скала*. Власних назв іншомовного походження в оронімії Стриганець немає.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. *Габорак М.* Назви гір Івано-Франківщини. Словник-довідник / Мирослав Габорак. – Івано-Франківськ : Місто НВ, 2005. – 352 с.
2. *Громко Т.В.* Словник народних географічних термінів Кіровоградщини / Т.В. Громко, В.В. Лучик, Т.І. Поляруш ; [відп. ред. В.В. Лучик]. – Київ ; Кіровоград : РВГЦ КДПУ, 1999. – 224 с.
3. Карпати. Туристична карта. – К. : ДНВП “Картографія”, 2009.
4. Маріямпіль – місто Марії [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://mariampil.if.ua/index/0-10>.
5. Топографічна карта “Івано-Франківська область”. – К. : ДП “КВКФ”, 2009.
6. *Шульгач В.П.* Ойконімія Волині. Етимологічний словник-довідник / В.П. Шульгач. – К. : Кий, 2001. – 189 с.
7. *Słownik geograficzny Królestwa polskiego i innych krajów słowiańskich / Pod red. F. Sulimierskiego, B. Chlebowskiego, W. Walewskiego.* – Т. XI. – Warszawa, 1890. – 960 s.

Стаття надійшла до редколегії 27.10.2011

Прийнята до друку 30.11.2011

MODERN ORONYMY OF UPPER DNIESTER VILLAGE OF STRYHANTSI AND ITS SURROUNDINGS

Lyubov OSTASH

*The Ivan Franko National University of Lviv,
The Department of Slavic philology,
Universitetska Str., 1, Lviv, Ukraine, 79000,
e-mail: ostash.lubov@ukr.net*

Modern oronymy of the village of Stryhantsi and its surroundings is based on folk geographical lexicon. Mountains surrounding the village have their proper names created in lexico-semantic way from appellatives that function either in Ukrainian literary language or in Ukrainian dialect speech: *Hirka, Zbich, Serednyy Horb, Skala, Stinka*.

Key words: proper name; oronym; oroobject; microtoponym; mountain, Upper Dniester dialect

СОВРЕМЕННАЯ ОРОНИМИЯ НАДДНЕСТРЯНСКОГО СЕЛА СТРИГАНЦЫ И ЕГО ОКРЕСТНОСТЕЙ

Любовь ОСТАШ

*Львовский национальный университет имени Ивана Франко,
кафедра славянской филологии,
ул. Университетская, 1, Львов, Украина, 79000,
e-mail: ostash.lubov@ukr.net*

Современная оронимия села Стриганцы и его окрестностей базируется на народной географической лексике. Горы, которые окружают село, имеют имена собственные, образованные лексико-семантическим способом от апеллятивов, которые функционируют или в украинском литературном языке, или в диалектной речи: *Горá, Збіч, Серédний Горб, Стінка, Скала*.

Ключевые слова: имя собственное, ороним, орообъект, микропоним, гора, надднестрянский диалект.